

УДК 636.1.082:575
© 2010

*М.Й. Головач,
кандидат сільсько-
господарських наук*

М.М. Головач

*Закарпатський інститут
агропромислового
виробництва УААН*

ОСОБЛИВОСТІ БУДОВИ ВИМ'Я ТА МОЛОЧНА ПРОДУКТИВНІСТЬ КОБИЛ ГУЦУЛЬСЬКОЇ ПОРОДИ РІЗНИХ ТИПІВ

Наведено порівняльні результати вивчення особливостей морфологічної будови вим'я, молочної продуктивності кобил гуцульської породи різних типів. Склад і якісні показники молока кобил матимуть значення для дієтичного харчування, особливо в зонах курортів Українських Карпат, а отже, і для збереження, вдосконалення та поширення гуцульської породи коней.

Молочна продуктивність відіграла дуже важливу роль при одомашненні коней та подальшому розвитку галузі. Так, ще в древні часи коней використовували для пересування, полювання, під час воєнних дій і як джерело продуктів харчування. Основними з них були молоко і молочні продукти, сир, а пізніше і кумис, який скіфи використовували як лікувальний засіб.

За хімічним складом молоко кобил істотно відрізняється від молока тварин інших видів. Так, воно містить: молочного цукру — 6,7% (у коров'ячому молоці — 4,7, овечому і козячому — 4,6%), білка — 2% (у коров'ячому — 3,3, овечому — 5,8, козячому — 3,4%), жиру — 2% (у коров'ячому — 3,7, овечому — 6,7, козячому — 4,1%). Тобто за вмістом вищезазначених складників кобиляче молоко подібне до жіночого, є цінним продуктом для лікування, а також дитячого харчування. Жир кобилячого молока має бактерицидну дію, туберкульозна паличка в ньому в пригніченому стані, тоді як у коров'ячому енергійно розвивається. Високий вміст цукру (в 1,5 раза більше, ніж у коров'ячому) підвищує його ефективність як харчового продукту, так і лікувального засобу. Особливостями хімічного складу кобилячого молока зумовлена ефективність використання його в дієто-терапії хворих на хронічні гепатити, виразку шлунку і дванадцятипалої кишки. Європейська асоціація тваринників рекомендує використовувати кобиляче молоко як заміник коров'ячого і грудного для годування немовлят та дітей молодшого віку. Л.А. Храброва вважає, що це сприятиме використанню деяких місцевих нечисленних порід коней [2].

Високомолочні кобили не вирізняються в табуні за ростом, але вони, як правило, широкотіліші та довші, груди глибокі та широкі, у них суха, міцна конституція і жвавий темперамент. У результаті досліджень виявлено також, що від башкирських кобил надоювали молока в

середньому на 28% більше, ніж від ваговозних порід [4].

На 1 кг приросту лошади необхідно приблизно 10 л молока кобили, що свідчить про молочність матки, в природних умовах лоша ссе 50—60 разів на добу [5]. Молодняк коней гуцульської породи характеризується високою енергією росту, особливо до 12 міс., оскільки проміри жеребчиків у цей віковий період становлять 92,7—84,2—90%, кобилок — 93,8—85,5—90,7% до промірів повновікових коней. Оскільки відлучення часто проводять у віці 8—10 міс., у наступні вікові періоди інтенсивність росту і розвитку зменшується [1].

Мета роботи — вивчити особливості молочної продуктивності, морфологічну будову вим'я та хімічний склад молока кобил гуцульської породи різних типів.

Матеріал і методи досліджень. Для вивчення молочної продуктивності кобил гуцульської породи різних типів сформували 3 групи по 30 гол. у кожній: I — кобили первинного (оригінального) типу, II — верхового типу, III — верхово-запряжного типу. В досліджуваних групах вивчали обхват вим'я біля його основи, глибину, довжину по бічній лінії, довжину дійок, обхват дійок біля їхньої основи, відстань між дійками. Молочну продуктивність визначали: методом контрольного доїння 1—2 рази на місяць відповідно до шкали Інструкції з бонітування племінних коней [3], методом контрольного зважування молодняка до і після ссання, спостереженням за кратністю ссання протягом доби, візуально за розвитком лошади у перші місяці життя.

Хімічний склад молока визначали: вміст жиру в молоці — кислотним методом за Гербером, білка — рефрактометрометрично, сухої речовини — висушуванням, казеїну, кальцію і фосфору в молоці — загальноприйнятим у зоотехнічній практиці методом.

1. Середні проміри вим'я і дійок кобил гуцульської породи різних типів ($M \pm m$), см

Проміри	Група		
	I	II	III
Довжина вим'я по середній лінії	24,5±0,45	25,0±0,48	27,8±0,55
Глибина вим'я	12,6±0,21	12,7±0,25	14,5±0,29
Довжина дійок	3,9±0,11	4,2±0,9	4,5±0,12
Обхват дійок біля основи	10,4±0,18	10,5±0,17	11,2±0,20
Відстань між дійками	5,5±0,12	5,8±0,14	6,3±0,18

Результати досліджень. За нашими дослідженнями, вим'я у кобил гуцульської породи переважно чашоподібне (68,9%), овальне (28,9), примітивне, козяче (2,2%).

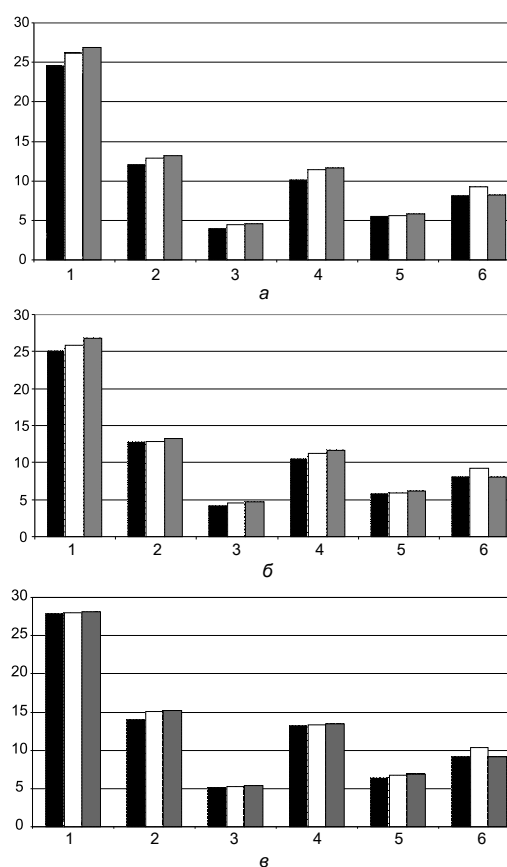
За довжиною вим'я по середній лінії кобили верхово-запряжного переважали кобил первинного (оригінального) типу на 13,47%, відповідно за глибиною вим'я — на 15,08, довжиною дійок — 15,38, обхватом дійок біля основи — 7,69, відстанню між дійками — на 14,54% (табл. 1). Кобили верхового типу (II група) за цими показниками посідали проміжне місце.

З віком у кобил проміри вим'я і дійок збільшуються, тоді як середньодобові надії до 12-річного віку збільшуються, а після 13 років поступово зменшуються (рисунок).

Вим'я кобил складається з 2-х половин (лівої і правої), що з'єднуються між собою нервовими волокнами і кровоносними судинами, але залозиста тканина і молочні ходи в них розділені. Кожна половина має передні і задні частини — із своїми альвеолами, молочними ходами, вивідними протоками, цистернами, дійковими каналами з двома отворами на кожній дійці.

Вим'я лактуючої кобили невелике за розміром, але багате на залозисту тканину і здатне виробляти стільки молока, що і вим'я корови. Так, за нашими дослідженнями [6], корови бурої карпатської породи мали середньодобовий надій 8—9 кг, що дорівнює середньодобовому надюю кобил гуцульської породи.

Хронологічні спостереження за кратністю ссання лошатами свідчать, що в перші 1—3 доби від народження лошата менш інтенсивно споживали молоко (38,5±4,7 раза). З віком кратність ссання зростала до 58,5±6,3 раза на добу. Середньодобовий приріст живої маси у віковому періоді до 3 міс. становив (1580,6±30,5 г), а витрати молока на 1 кг середньодобового приросту — 9,85 кг. З технологічного боку нашими дослідженнями доведено, що від кобил можна одержати 50—60% товарного молока, забезпечивши їхню повноцінну годівлю і підгодівлю лошат.

Середні проміри вим'я і дійок, середньодобовий надій кобил різних вікових груп гуцульської породи: а — первинного типу; б — верхового типу; в — верхово-запряжного типу: ■ — до 6 років; □ — 6—12 років; ▒ — 13 років і старше; 1 — довжина вим'я по середній лінії, см; 2 — глибина вим'я, см; 3 — довжина дійок, см; 4 — обхват дійок біля основи, см; 5 — відстань між дійками, см; 6 — середньодобовий надій, л

2. Молочна продуктивність і хімічний склад молока кобил різних типів ($M \pm m$)

Показник	Група		
	I	II	III
Середньодобовий надій молока, кг	8,10 $\pm$ 2,14	8,09 $\pm$ 2,05	9,14 $\pm$ 1,91
Уміст у молоці, %:			
жиру	2,01 $\pm$ 0,12	2,00 $\pm$ 0,09	1,98 $\pm$ 0,11
сирої золи	0,301 $\pm$ 0,08	0,298 $\pm$ 0,10	0,296 $\pm$ 0,12
сухої речовини	11,09 $\pm$ 0,16	11,04 $\pm$ 0,14	10,89 $\pm$ 0,15

3. Уміст загального білка та мінеральних речовин у молоці кобил гуцульської породи різних типів ($M \pm m$)

Показник	Група		
	I	II	III
Уміст:			
загального білка, %	2,03 $\pm$ 0,15	2,06 $\pm$ 0,09	1,95 $\pm$ 0,13
казеїну, %	1,05 $\pm$ 0,11	1,08 $\pm$ 0,10	0,99 $\pm$ 0,12
фосфору, мг%	39,18 $\pm$ 0,19	39,25 $\pm$ 0,17	39,11 $\pm$ 0,20
кальцію, мг%	77,96 $\pm$ 0,28	78,50 $\pm$ 0,31	77,44 $\pm$ 0,29

Середньодобовий надій молока за лактацію в кобил III групи був більшим від кобил I групи на 12,84%. Між кобилами I і II груп істотної різниці за вмістом жиру в молоці, сирої золи, сухої речовини не було, тоді як у кобил III групи ці показники дещо нижчі (1,51, 1,69 і 1,84%) (табл. 2). За вмістом загального білка вірогід-

ної різниці не встановлено. У тварин верхово-запряжного типу він становив 1,95%, кобил верхового типу — 2,06%, або на 5,64% більше, кобили I групи за цим показником займали проміжне місце (2,03%). Подібна тенденція спостерігалась між кобилами дослідних груп за показником умісту казеїну, фосфору та кальцію.

Висновки

Вим'я кобил гуцульської породи, незважаючи на невеликі проміри, може продукувати молока не менше, ніж вим'я корів бурої карпатської породи. Середньодобові надії молока в ко-

бил верхово-запряжного типу були вищими, ніж у кобил верхового та первинного типів, що свідчить про кращу їхню молочну продуктивність.

Бібліографія

1. Головач М.М. Особливості росту і розвитку молодняку коней гуцульської породи//Матеріали VII конф. мол. учен. та аспір. — К.: Аграр. наука, 2007. — С. 25—27.
2. Гопка Б.М., Судаї В.Д., Скоцик В.Є. Нетрадиційне конярство: Навч. посібн. — К.: Вища шк., 2008. — С. 95—97, 131—132.
3. Інструкція з бонітування племінних коней. Інструкція з ведення племінного обліку в конярстві. Положення про централізований племінний облік у конярстві. — К.: Арістей, 2007. — С. 10—11, 21.
4. Коневодство/Под редакцией профессора А.С. Красникова. — М.: Колос, 1973. — С. 105—114.
5. Красников А.С. Практикум по коневодству. — М.: Колос, 1966. — С. 132—133.
6. Федак В.Д., Войтюк Л.Я., Федак Н.М., Лящук О.М., Головач М.И. Молочна продуктивність корів бурої карпатської породи різних типів конституції//Передгірне та гірське землеробство і тваринництво. — Вип. 48, Ч. II. — Львів — Оброшино, 2006. — С. 83—88.